

VOORAF I

Dick de Jong

Koude nachten en overdag een lekker zonnetje. Dat kenmerkt de maand maart. De natuur loopt uit. Overal in de wei lopen lammetjes en veel vogels gedragen zich onrustig. Voor veel organisaties betekent dit het einde van de wintertijd. Voor veel mensen het begin van een heerlijke tijd in de buitenlucht.

Eind vorig jaar was er in De Til een bijeenkomst rond het thema grenzeloos samenwerken. Over zoiets praten is één. Uitvoeren is twee. Als bestuur van Boerderij & Erf Alblasserwaard-Vijfheerenlanden zijn wij er best trots op dat wij daar al vele jaren uitvoering aan geven: gemeentegrenzen bestaan voor ons niet. Intussen is er een intentie uitgesproken voor een verdergaande samenwerking met de Krimpenwaard. Ook dat is grenzeloos samenwerken. Als straks Utrecht een stukje van Zuid-Holland afsnoept blijft dit thema ook hoog in ons vaandel staan. Het zal wel lastiger worden om bepaalde financiering te krijgen. Maar dat bekijken we dan wel.

DE KOE IN DE LITERATUUR

OP EEN KOE

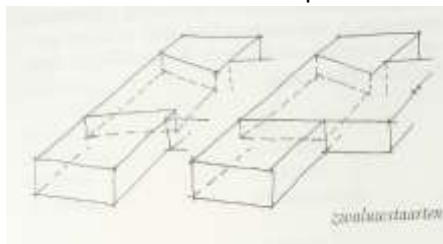
Een ongetrouwde koe in Deelen
begint het stierlijk te vervelen
dat zij nog steeds geen man kan boeien
Soms staat zij klagelijk te loeien:
'Al loop ik ook zo'n boeman na,
Nooit zegt hij zelfs maar boe of ba!'

Kees Stip

DIERENNAMEN: ZWALUW

Hoewel nauwelijks meer in de bouw gebruikt, spreekt de zwaluwstaartverbinding toch tot ieders verbeelding. Om uit te leggen wat een zwaluwstaartverbinding is, is een tekening onontbeerlijk. Maar natuurlijk is er ook een definitie van te geven: een zwaluwstaart is een houtverbinding, die zo is geconstrueerd dat deze trekkrachten kan opnemen. De zwaluwstaart wordt gevormd door een keep, die zich versmalt in de richting waar de trekkracht vandaan komt. Op deze wijze klemt de verbinding zichzelf vast als er druk op komt te staan. Maar de zwaluw heeft op

veel meer manieren iets met de bouw van doen, zo blijkt uit dit rijtje:

- Een zwaluw is een minderwaardig soort baksteen, die bij het bakproces is kromgetrokken en gescheurd.
- Zwaluwstaartankers worden gebruikt voor het onderling verbinden van natuurstenen onderdelen.
- Een bepaald soort bladhengsels worden zwaluwstaart genoemd.
- Een zwaluwstaartbout is een bout met een tapse kop, die zichzelf vast trekt.

- Voor de onderlinge verbinding van natuursteendelen past men wel een zwaluwstaartdoek toe. Een doek is een kram of bout met weerhaken.
- Een zwaluwstaarthouvast wordt gebruikt om kasten en stellingen vast te maken aan de muur om omvallen te voorkomen.
- Er zijn zwaluwstaartvormige scharnieren.
- Evenals zwaluwstaartvormige hoekijzers.
- Stalen zwaluwstaartplaten worden gebruikt als op een houten vloer een badkamer of douchecel moet komen.
- Zwaluwstaartspinningen gebruikte men vroeger bij strokenvloeren.
- Op wegen waar veel zwaar verkeer komt, gebruikt men wel zwaluwstaartstenen.

Waar de naam in al die gevallen vandaan komt is duidelijk, als je eens goed naar de staart van dat mooie snelle vogeltje kijkt. De staart is bij het lijfje smaller dan aan het uiteinde. Als je het vogeltje van boven bekijkt lijkt het alsof op de plaats waar de staart en het lijfje elkaar raken er een inkeping is gemaakt.

Tenslotte nog iets heel anders: de zwaluw is een zangvogel. De naam van het vogeltje komt al in de vroeg dertiende eeuw voor, waar het in Oudsaksisch swala is. Er zijn verschillende soorten zwaluwen. De hier afgebeelde is een boeren-zwaluw. Die komen tegenwoordig minder voor. Omdat het moeilijker wordt om nestplaatsen te vinden.

Ook zijn er geen telefoondraden meer om op te zitten. Dat was ooit een veel voorkomend typisch beeld: een hele rij zwaluwen op de draden, die van de ene naar de andere telefoonpaal liepen.

DE ALBLASSERWAARD VOLGENS LODEWIJK BRUNT

Op internet staat in de vorm van een blog¹ informatie van de antropoloog Lodewijk Brunt. Deze promoveerde in 1974 met een proefschrift getiteld 'Stedeling op het platteland'. Daarvoor voerde hij begin jaren zeventig onderzoek uit over allochtonen in de Alblasserwaard. Hij woonde toen ruim een jaar in Giessenburg. Het boek (Uitgeverij Boom, Meppel) haalde drie drukken en diverse bijdrukken. Onderstaand enkele in het kader van de veranderingen in het boerenbestaan voor ons in het veeteeltgebied herkenbare stukjes uit de blog.

De Alblasserwaard als geheel wordt door grote rivieren begrensd: de Lek in het noorden en de Merwede in het zuiden. Eén van de redenen waarom de streek lange tijd betrekkelijk geïsoleerd is geweest (... De streek leefde van de) melk- en kaasproductie, (er waren) diepe weilanden met koeien en schapen en tot in de eerste jaren van de twintigste eeuw akkers met hennep voor de touwslagerijen en zeilmakerijen die onderdeel waren van de scheepsbouwindustrie langs de Merwede. (...) werd het isolement radicaal doorbroken toen er in de jaren zestig een gigantisch ruilverkavelingsproject op stapel stond: boerengrond werd samengevoegd en opnieuw verdeeld, de achterpolders werden ontsloten door de aanleg van nieuwe wegen, waardoor boerenbedrijven uit de kern van het gestrekte lintdorp konden verhuizen.

In 1970 was de boerenstand dramatisch teruggelopen, de ruilverkavelingswegen werden door de opgroeiende jeugd gebruikt als een soort circuit waar je op zaterdagavonden zo hard mogelijk overheen scheurde, liefst na een uitbundige kroegentocht. Al tijdens mijn verhuizing hoorde ik van plaatselijke middenstanders wat er wérkelijk aan de hand was: het dorp werd overspoeld met 'nieuwkomers'. Andere tijden, andere zeden, ook: andere taal. De allochtonen waren niet afkomstig uit het Middellandse Zeegebied of andere oorden (...), maar uit allerlei buurten in Rotterdam, Dordrecht, Delft, Den Haag. Op de vlucht voor de stedelijke verloederding die overal had ingezet. Verkeerscongestie, woningnood, verdwijnen-de gemeenschapszin, gebrek aan voldoende voorzieningen. Er was sprake van een 'urbane

¹ Verkorting van weblog, een website waarop mensen regelmatig stukjes schrijven in dagboekstijl.

exodus' in Nederland. Honderdduizenden trokken weg, binnensteden werden aan hun lot overgelaten. (...)

De rijtjeshuizen die in de nieuwbouwwijk van de plattelandsdorpen werden gebouwd, vlogen de winkel uit als wittebroodjes. Er ontstond binnen de kortste keren een 'Rotterdamse enclave' in de dorpen van nauwelijks een paar duizend inwoners.

(...) hierover ging mijn proefschrift: een spannend verhaal over de felle botsingen van twee totaal vreemde werelden. Enerzijds de sterk verzuilde autochtone bevolking waarbinnen een précair evenwicht bestond tussen 'links' en 'rechts': niet-confessionelen en confessionelen.

(...) De Rotterdammers hadden aan dit stelsel, dat ook het gehele openbare leven doordrenkte, geen boodschap; in eigen woorden: ze hadden er 'schijt' aan; ze namen niet de moeite zich er een beetje in te verdiepen. Met grove middelen werden het plaatselijke verenigingsleven en de plaatselijke politiek bestormd, er moest maar eens een eind komen aan 'die middeleeuwse toestanden', zoals ze zeiden.

Na lange tijd was ik dezer dagen terug in het gebied, een rondtochtje, uit nieuwsgierigheid. (...) Ik was vergeten hoe mooi het daar kan zijn, ik had er als jonge, onstuimige onderzoeker destijds weinig of geen oog voor. Riviertjes en ander water met waterlelies, rijen al dan niet getrimde wilgen als kamerschermen in het uitgestrekte polderlandschap, de lintdorpen met al die kerken en de imponerende boerderijen, die inmiddels grotendeels zijn omgebouwd tot luxe verblijven voor mensen met veel geld. (...)

Wat er in mijn tijd nog was aan 'boerenindustrie', de fabriek voor veekoeken, de maalderijen en de reparatieateliers voor tractoren en andere landbouwmachines, is verdwenen. Er zijn toeristische trekpleisters voor in de plaats gekomen. Busladingen oudere dames en heren die in de 'Graanbuurt' komen om 'landelijk te winkelen': de oude bedrijfsruimen hebben plaatsgemaakt voor hippe winkeltjes en horecagelegenheden. Achter de bedrijfsruimten van de voormalige stoommaalderij is langs de Giessen een terras aangelegd, waar groepjes vriendinnen met een kopje thee en een glaasje witte wijn bekomen van een uurtje 'shoppen'. In alle rust en vrede, want hier zijn beslist géén uitwassen van winkelcentra in de grote stad, (en) opgeschoten hangjongeren.

VAN MELKMEID TOT ROBOT

'De sikkels en de zeis zijn al vervangen door de maaimachine, de paardenploeg door de stoomploeg en nu zal ook de blozende melkmeid nog van het toneel verdwijnen'. Zo reageerde de Britse vakpers na de introductie van de door de Amerikanen Kershaw en Colvin gepresenteerde melkmachine op de wereldtentoonstelling in 1862. Vaak klonk er ongelooft door in de commentaren. Zoals: 'Zolang men het niet heeft gezien, is men niet ligt genegen geloof te hechten aan de verhalen, die omtrent dit werktuig worden verspreid.' De verhalen brachten progressieve denkers toch in beweging. In Sneek bijvoorbeeld, waar Pyttersen en Carstens hun eigen ontwerp op de markt poogden te brengen. Een opmerkelijk melkapparaat, dat vanuit een vertind ijzeren emmer hoger of lager kon worden gesteld, al naar gelang de diepte van de uier. Het bestond uit twee met rubber beklede walsen, waartussen een ook omklede staalplaat was aangebracht. De walsen knepen paarsgewijs de spenen van de behandelde koe uit. De ontwerpers hadden de overtuiging dat 'het nooit voorkomt dat een koe met deze machine de melk niet laat schieten.' De spenenwringers uit Sneek werd geen succes.

De sensatie van Londen 1862 was niet een echte primeur. In de literatuur blijven hardnekkige berichten circuleren dat er al in 1819 een machine werd uitgevonden in Denemarken, maar de eerste echte documentatie dateert van 1830. Toen kwam de Brit Blurton op het idee met pijpjes stro en vogelveren het tepelkanaal van de koe te openen, waardoor de melk uit de uier kon lopen. Later werden voor dit doel speciale holle buisjes gemaakt. De melk stroomde via een opvanggedeelte en een slang in de emmer. In 1836 vroeg Blurton patent aan voor zijn vinding, die helaas onvoldoende rekening hield met de wijze waarop de koe de melk afgeeft. Ook in Nederland werd de nieuwe machine in de handel gebracht. De firma Voorbeytel & Co uit Bergen op Zoom kreeg de licentie. De verkoop liep niet echt goed, want in de praktijk kwamen er (begrijpelijk) veel klachten over uierontsteking, kapotte

speenpunten en onvolledig uitmelken. De apparaten werden wel jarenlang gebruikt op veemarkten om koeien nog even snel uit te 'melken' voor afvoer naar de koper. Het alternatieve systeem (van Pyttersen en Carstens) van de drukrollen was meer gerelateerd aan het handmelken. Maar het kende ook eigen problemen. Zo werd al snel gezegd dat voor melken met dit apparaat (in plaats van één) vijf personen nodig waren: één om de rollen te bewegen en vier om de benen van de koe in bedwang te houden. Verder bleek dat de melk vaak in de uier werd terug geperst en bovendien bleken de rollen niet goed te reinigen. Toch is men nog lang doorgegaan met de verbetering van dit systeem. Er werden prachtige machines ontwikkeld, zoals door Beyer en Rohde in 1886, waarbij de melker op afstand de drukrollen aandreef.

In Zweden ontwikkelde het bedrijf Mjölkningsmaskin Aktiebolaget onder de merknaam Alfa een gemoderniseerde versie, waarbij de drukrollen hydraulisch of pneumatisch werden aangedreven. Op de landbouwtentoonstelling van 1910 in Gent werd de machine gedemonstreerd,

Het principe van de huidige melkmachine, met vacuüm, pulsatie en tepelvoering, is ongeveer een eeuw oud. Daarvóór werd er decennialang geëxperimenteerd zonder dat men wist van uierbouw en melkafgifte bij de koe.

Uit: Veeteelt 1 februari 2009

KORT NIEUWS

BOEK

Op de oproep in de vorige editie is slechts één reactie gekomen. Daarom herhalen we deze hier nogmaals. Wij zoeken een aantal specifieke foto's van het boerenwerk en het boerenbedrijf. In de achter ons liggende periode zijn er veel bijzondere foto's in- en aangeleverd, maar we missen nog wel wat. Graag komen we nog in het bezit van de volgende foto:

- strontboenen – het schoonmaken van de stal na de winter.
- het werk op de stoepen - schoonmaken van melkgerei of na de kaasbereiding.
- het baggeren van sloten, weteringen of vlieten.
- het lossen van pulp, wat veelal vanuit scheepjes gebeurde.
- de slacht op de boerderij.
- het branden van hout (in de haard of anders)

- boerenbruiloften, maaltijden op de boerderij, een begrafenis.
- foto's waarop meiden, knechten of daggelders worden vereeuwigd.
- het houden van een erfhuis of een boelhuis.

Als u over fotomateriaal beschikt en dat wil uitlenen om er een kopie van te maken, wordt u verzocht contact op te nemen met Dick de Jong, die het project begeleidt: djdejong@planet.nl of 06-22845889.

KOOL & VAN DEN TOREN

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Dorpsstraat 65a 2969 AD Oud-Alblas t: 0184-691566 e: info@koolvandentoren.nl

[WWW.KOOLVANDENTOREN.NL](http://www.koolvandentoren.nl)

www.koningwitzer.nl

REDACTIE & SAMENSTELLING Dick de Jong - Bureau Tekstwerk - met dank aan Jenny Mollema-Gons
 redactieadres: Buitendams 51, 3371 BA Hardinxveld-Giessendam, 06-22845889, djdejong@planet.nl
FOTO'S: Collectie Boerderij & Erf, Bureau Tekstwerk en anderen.

SECRETARIAAT STICHTING BOERDERIJ & ERF A-V

Sluis 57 2964 AT Groot-Ammers 0184-661425/06-53759618
secretaraat@boerderijenerf.nl INL14RABO0325074739 www.boerderijenerf.nl

De Koning & Witzier
de makelaars voor vrijstaand wonen

WIJ ZIJN ALS MAKELAAR GESPECIALISEERD IN "VRIJSTAAND WONEN"

Regelmatig verkopen wij ook monumentale boerderijen. Wij vinden het belangrijk dat een koper "gevoel" heeft bij de aankoop van zo'n boerderij. Als koper en verkoper samen belangstelling hebben voor oude details, is een voorspoedige verkoop vaak het resultaat.

Wilt u uw boerderij verkopen?
 Neem dan vrijblijvend contact met ons op.

De Koning & Witzier
de makelaars voor vrijstaand wonen

Coesterste 32, 3486 LS Woerden
 Telefoon 0348 - 502 234
 Westwal 34, 4141 AP Leerdam
 Telefoon 0345 - 598 394

www.koningwitzier.nl